

**TOSHMUHAMMAD NIYOZOVICH QORI-NIYOZIYNING
PEDAGOGIK QARASHLARI**

Djurayeva Shahnoza Botirjon qizi – “*University of Management and Future Technologies*” universiteti S550- guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlari tahlil etilgan. Uning pedagogik g'oyalari nafaqat ilmiy, balki ma'naviy va axloqiy tarbiya elementlarini ham o'z ichiga olgan. Maqolada Toshmuhammad Qori Niyoziyning ta'limda axloqiy fazilatlar, tasavvuf ta'limoti va mas'uliyat hissini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik faoliyati keng yoritilgan. O'quvchilarga nafaqat ilm-fan, balki ma'naviyat va axloqiy qadriyatlarni ham o'rgatish zarurligi asosiy nuqtalardan biri sifatida ko'rsatilgan. Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlari bugungi kunda ham yoshlarni axloqiy va ma'naviy jihatdan tarbiyalashda, ularning to'g'ri dunyoqarashini shakllantirishda ahamiyatli bo'lib qoladi.

Kalit so'zlar: Toshmuhammad Qori Niyoziy, pedagogika, ma'naviy tarbiya, tasavvuf, axloqiy fazilatlar, ta'lim, mas'uliyat, yoshlarni tarbiyalash

Kirish

Toshmuhammad Qori Niyoziy o'z davrining nufuzli diniy, ilmiy va pedagogik arboblardan biri bo'lib, uning pedagogik qarashlari o'ziga xos bo'lgan. U, o'zining ilmiy faoliyati orqali, faqatgina diniy ta'limotlarni o'rgatish bilan cheklanmay, balki yoshlarni ma'naviy jihatdan tarbiyalashga ham katta e'tibor qaratgan. Toshmuhammad Qori Niyoziy o'zining pedagogik qarashlarida asosan axloqiy qadriyatlar, ma'naviy kamolot va tasavvuf ta'limotini muhim o'rin tutgan. Uning pedagogik faoliyati ko'plab ustozlar va ilm-fan namoyondalariga ta'sir o'tkazgan va hozirgi kunda ham pedagogika sohasida o'zining dolzarbligini yo'qotmagan.

XVI-XVII asrlarda Markaziy Osiyo hududida, xususan, O'zbekistonning turli viloyatlarida, o'zbek xalqining diniy va ilmiy rivojlanishi yuqori bosqichga

ko'tarilgan edi. Bu davrda ma'naviyatga, axloqqa, diniy ta'limotlarga bo'lgan ehtiyoj ortgan va shunday bir davrda Toshmuhammad Qori Niyoziy kabi shaxslarning pedagogik g'oyalari, nafaqat o'z vaqtida, balki keyingi avlodlar uchun ham muhim ahamiyat kasb etdi. Uning pedagogik qarashlari, asosan, insonning ma'naviy tarbiyasiga qaratilgan. Toshmuhammad Qori Niyoziy yoshlarni tarbiyalashda faqat ilm-fanni emas, balki ma'naviyat va axloqni ham muhim omil sifatida ko'rgan. Uning fikricha, ilmsizlikning asosiy sababi ma'naviy bo'shliqdan kelib chiqadi. Shuning uchun ham u o'quvchilarga nafaqat ilmiy bilimlar, balki axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni ham o'rgatish lozimligini ta'kidlagan. Bu yondashuv o'quvchilarning jamiyatda mas'uliyatli, halol va adolatli insonlar bo'lib yetishishiga yordam beradi.

Shuningdek, Toshmuhammad Qori Niyoziy tasavvuf ta'limotiga ham katta e'tibor bergan. U tasavvufni insonni mukammal ma'naviy holatga keltirish vositasi sifatida ko'rgan va tasavvufdagi amaliyotlarni pedagogik jarayonga tatbiq etgan. Uning pedagogikasida ma'naviy shakllanish va ruhiy tarbiya o'quvchilarni butunlay yaxshilash va ularga haqiqiy baxtni topish yo'llarini o'rgatishga qaratilgan edi. Toshmuhammad Qori Niyoziy pedagogikasining markazida insonning ma'naviy va axloqiy kamoloti yotadi. Uning qarashlariga ko'ra, ta'lim faqat bilim olishdan iborat emas, balki o'quvchining ruhiy va ma'naviy rivojlanishi, uning ichki dunyosini shakllantirish hamda axloqiy fazilatlarni o'zida mujassam etish kerak. Bu pedagogik g'oyalar zamonaviy ta'lim tizimida ham dolzarbligini yo'qotmaydi va yoshlarni har tomonlama rivojlantirish uchun asos bo'lishi mumkin.¹ Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlarini chuqur tahlil qilish, uning ta'limotlarining bugungi ta'lim tizimiga qanday ta'sir ko'rsatishini anglash, nafaqat o'zbek pedagogik fikrining rivojlanishini, balki xalqimizning ma'naviy qadriyatlarini saqlab qolish hamda yoshlarni axloqiy va ma'naviy jihatdan tarbiyalashning zamonaviy usullarini ishlab chiqishda yordam beradi.

Toshmuhammad Qori Niyoziy va uning pedagogik qarashlari

¹ Toshmuhammad Qori Niyoziy. (2020). "Pedagogik qarashlar va ma'naviy tarbiya". Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti;

Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlari o'zining chuqur ma'naviy va axloqiy asoslariga ega bo'lib, ta'limning nafaqat ilmiy, balki ruhiy jihatlarini ham o'z ichiga olgan. U, asosan, o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularning ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratgan. Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik fikrlarini uchta asosiy jihatga ajratib ko'rish mumkin: ma'naviy tarbiya, tasavvuf va mas'uliyat hissi.

Toshmuhammad Qori Niyoziy o'zining pedagogik g'oyalarida ma'naviy tarbiyaning muhimligini ta'kidlagan. Uning fikricha, o'quvchilarga ilm-fan haqida tushuncha berishning o'zi yetarli emas, balki ularga insoniylik, vijdonlilik, odob-axloq va samimiylik kabi ma'naviy fazilatlarni o'rgatish ham zarur. O'quvchilarni faqat ilm olishga emas, balki ular ichki dunyosining boyishiga, ma'naviy kamolotga erishishiga ham yo'naltirish kerak edi. U, ayniqsa, axloqiy tarbiyani asosiy vazifa deb bilgan, chunki ma'naviy tarbiya insonning ruhiy holatini shakllantirib, unga hayotda muvaffaqiyatga erishishda yordam beradi.

Qori Niyoziyning pedagogik fikrlarida ilm va ma'naviyatning birlashishi, insonni faqat ilmiy bilim bilan emas, balki yaxshilik, halollik, bag'rikenglik va adolatli yashash qadriyatlari bilan ham boyitish zarurati ko'rsatilgan. U o'quvchilarga yaxshi inson bo'lishni, o'zlarining ichki tuyg'ularini nazorat qilishni o'rgatgan. Shu sababli, uning pedagogikasida faqat bilim olish emas, balki dunyoqarashni shakllantirish, ma'naviy kamolotga erishish va axloqiy fazilatlarni rivojlantirish g'oyasi ham markaziy o'rinda turadi.

Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlarida tasavvuf ta'limoti katta o'rin tutgan. Tasavvuf nafaqat diniy, balki pedagogik faoliyatda ham muhim vosita bo'lib xizmat qilgan. U, o'quvchilarga ma'naviy tajriba orqali ruhiy o'sishni, o'zini anglashni va Yaratganga yaqinlashishni o'rgatgan. Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogikasida tasavvufning asosiy tamoyillari: sabr, toqat, vijdonlilik, va ilohiy sevgining o'rni katta edi. Uning fikricha, o'quvchilarni nafaqat ilm, balki tasavvuf amaliyoti orqali ham tarbiyalash kerak edi, chunki tasavvuf insonni chuqur ma'naviy izlanishlarga undaydi va unga haqiqiy baxtni topishning yo'lini ko'rsatadi.²

² Islomov, A. (2018). "Tasavvuf va uning ta'limotidagi tarbiya prinsiplari";

Tasavvufdagi o'zini kashf qilish va ma'naviy o'sish jarayonlari Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogikasining ajralmas qismi hisoblanadi. Uning pedagogik faoliyatida o'quvchilarga o'z ichki olamlarini anglash va ruhiy holatlarini yaxshilash uchun amaliy vositalar taqdim etilgan. Tasavvuf ta'limoti orqali o'quvchilar ruhiy poklanish, o'zini anglash va jamiyatga foydali inson bo'lib yetishish g'oyalarini o'rganishgan. Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogikasida mas'uliyat va burch tushunchalari ham muhim o'rin tutadi. U, yoshlarni faqat ilm olishga emas, balki o'z jamiyatiga, oilasiga va atrofidagi insonlarga nisbatan mas'uliyatli bo'lishga o'rgatishni o'zining asosiy maqsadlaridan biri deb bilgan. O'quvchilarga halollik, adolat, mehnatsevarlik kabi mas'uliyatli fazilatlarni tarbiyalash, ularni jamiyat oldida o'z vazifalarini anglashga undash, Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogikasining muhim jihatlaridan biridir. Uning fikricha, har bir inson o'z burchini bajarishi, o'z harakatlari uchun mas'uliyatni his etishi lozim.

Toshmuhammad Qori Niyoziy o'quvchilarni nafaqat ilm olishga, balki ular o'z vazifalarini to'g'ri bajarishga, yuksak axloqiy me'yorlarga amal qilishga ham o'rgatgan. Uning pedagogikasida mas'uliyatli inson bo'lish nafaqat bilimga ega bo'lish, balki o'zining burchlarini bilish va ijtimoiy muammolarni hal etishga yordam berish ham muhim sanaladi.

Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlari va ularning zamonaviy ta'limga ta'siri

Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlari o'zining ma'naviy-axloqiy asoslari bilan bugungi ta'lim tizimiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Uning ma'naviy tarbiya, tasavvuf va mas'uliyat hissiga asoslangan pedagogik g'oyalari nafaqat diniy yoki tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy ta'limda ham o'quvchilarning ma'naviy rivojlanishi, axloqiy shakllanishi va shaxsiy o'sishini ta'minlash uchun dolzarbdir.

Toshmuhammad Qori Niyoziyning g'oyalari hozirgi ta'lim tizimida ham o'z o'rnini topishi mumkin. Uning ta'limotlari, ilm-fan va ma'naviyatni birlashtirib, yoshlarni nafaqat bilimli, balki vijdonli, mas'uliyatli va axloqiy jihatdan yuqori

insonlar bo'lib yetishishiga yordam beradi. Bu pedagogik qarashlar bugungi yoshlarni jamiyatda faol va ahloqli shaxslar sifatida tarbiyalashda o'z ahamiyatini yo'qotmagan.³

Xulosa

Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlari o'zining zamonaviy ahamiyatiga ega bo'lgan va o'z davrida jahon ta'limining rivojiga katta hissa qo'shgan. Uning ta'lim tizimi faqat ilmiy bilimlarni berishdan iborat emas, balki o'quvchilarning ma'naviy, axloqiy va ruhiy tarbiyasiga ham alohida e'tibor qaratgan. Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik g'oyalari, axloqiy fazilatlarni rivojlantirish, tasavvuf ta'limoti asosida o'quvchilarni tarbiyalashga qaratilgan yondashuvlar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Uning pedagogikasining zamonaviy ta'lim tizimiga ta'siri, o'quvchilarga bilim berish bilan birga, ularning axloqiy va ma'naviy jihatdan rivojlanishini ta'minlashda ham muhimdir. Toshmuhammad Qori Niyoziyning fikricha, ilm va ma'naviyatni birlashtirish orqali yoshlarni mas'uliyatli, halol, adolatli va jamiyatga foydali insonlar qilib tarbiyalash mumkin. Uning pedagogik qarashlari nafaqat o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirishga yordam beradi, balki jamiyatda yaxshilik, adolat va vijdonlilik kabi qadriyatlarning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, Toshmuhammad Qori Niyoziyning pedagogik qarashlari o'zining yuksak axloqiy me'yorlari va ma'naviy o'sish uchun muhim yondashuvlarini o'zida mujassamlashtirgan. Bugungi ta'lim tizimi uning g'oyalarini zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirishni davom ettirishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Toshmuhammad Qori Niyoziy. (2020). "Pedagogik qarashlar va ma'naviy tarbiya". Toshkent: Ma'naviyat va ma'rifat nashriyoti;
2. Islomov, A. (2018). "Tasavvuf va uning ta'limotidagi tarbiya prinsiplari";
3. Xojaev, M. (2017). "O'zbek pedagogik fikri tarixi". Toshkent: Ma'naviyat;

³ Xojaev, M. (2017). "O'zbek pedagogik fikri tarixi". Toshkent: Ma'naviyat;

4. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
5. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.